

Fótaóeirð

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

Netfang:
johannhj@landspítali.is

JÓN SIGMUNDSSON, BARNALÆKNIR, HRINGDI OG VILDI fá tillögu að íslensku heiti á **restless legs syndrome**. Læknisfræðiorðabók Dorlands lýsir fyrirbærinu þannig: *djúplæg, óþægindatilfinning í kálfulum við setu eða legu, sérstaklega rétt fyrir svefn, sem leiðir til óviðráðanlegrar löngunar til að hreyfa fæturna*. Samheiti eru **restless legs** og **Ekbom syndrome**. Lýsingin í læknisfræðiorðabók Stedmans er heldur áhrifameiri: *ólýsanleg óróatilfinning, kippir eða eirðarleysi, sem kemur fyrir í fótleggjum eftir að gengið er til hvílu og leiðir oft til svefnleysis; léttir tímabundið við að ganga um*. Þar er að auki vísað í almenna samheitið **akathisia**. Um **akathisia** var fjallað í 102. pistli (Lbl 1998; 84: 596) og stungið upp á heitinu **óeirð**. Beinast liggur því við að nefna fyrirbærið **fótaóeirð** eða, ef menn vilja vera mjög nákvæmir, **heilkenni fótaóeirðar**.

Hreyfingaraskanir

Jón er nákvæmnismaður og lét ekki kyrrt liggja við þessa úrlausn. Hann bætti því við að sjúklingar með fótaóeirð gætu einnig haft sérkennilegar, ósjálfráðar útlímahreyfingar í svefni eða vöku. Slíkt nefnist **periodic limb movements in sleep** eða **periodic limb movements while awake**. Undirritaður sá ekki annan kost en að þýða þessar samsetningar nánast orðrétt: **lotuhreyfingar (út)lima í svefni** og **lotuhreyfingar (út)lima í vöku**. Að lokum lét Jón þess getið að útlímahreyfingar í svefni gætu valdið marktækum svefntruflunum og nefndist fyrirbærið þá **periodic limb movement disorder**. Hreyfingaraskanir voru fyrrum nefndar **dyskinesias** (ft.). Þá rifjaðist upp tillaga Þorkels Jóhannessonar frá 101. pistli (Lbl 1998; 84: 505), að nota orðhlutann **-hreyfni** til að þýða heiti sem táknuðu *tegund eða eðli hreyfinga* og enduðu á gríska orðhlutanum **-kinesia**. Movement disorder verður samkvæmt því **hreyfniröskun** og sennilega er óhætt að halda áfram og þýða alla samsetninguna **lotuhreyfniröskun útlíma**.

Local, systemic

Hjördís Harðardóttir, læknir á sýkladeild Landspítala, hringdi og bað um tillögu að íslenskun á heitinum **local treatment** og **systemic treatment**.

Fyrri heitið ætti ekki að vera neitt vandamál. Enska lýsingarorðið **local** er komið úr miðaldalatínu þar sem nafnorðið **locus** (ft. loci) merkir *staður*. Íðorðasafn lækna notar ýmist *staðbundinn* eða *staðtil* að þýða **local** og **localis**. Tölvuorðabók Máls og menningar bætir við þýðingunum *nærlægur* og *staðar-*. **Treatment** er *meðferð* og því má tala um **staðbundna meðferð**, **staðarmeðferð** eða **staðmeðferð**, samanber heitið *staðdeyfing*. Fyrstnefnda samsetningin er án efa sú sem mest er notuð.

Síðara heitið er ekki alveg eins auðvelt í þessu samhengi. Enska lýsingarorðið **systemic** er komið úr grísku þar sem **systema** merkir *kerfi* eða *heild* í tilteknu skipulagi. Íðorðasafn lækna gefur þýðinguna *kerfistengdur*, en notar að auki *almennur* eða *dreifður* í samsetningum og bendir á að **systemic** sé notað um það *sem varðar allan líkamann*. Það hljómar ekki rétt að meðferð, sem á að ná til alls líkamans, sé nefnd **kerfistengd** og litlu skárna er að segja að hún sé **dreifð**. Undirritaður lagði því til við Hjördísi að hún talaði um **almenna meðferð** í sínum texta. Gaman væri að fá fréttir af öðrum hugmyndum.

Preload, afterload

Ásta Thoroddsen, hjúkrunarfræðingur, kom að máli við undirritaðan vegna heitanna **preload** og **afterload**. Hvorugt er að finna í Íðorðasafni lækna. Samkvæmt tiltækum læknisfræðiorðabókum var heitið **ventricular preload** notað um mældan blóðþrýsting í slegli við lok *þanbils* eða *hlébilis* (diastole). Nú mun þetta vera útreiknuð stærð, skilgreind sem spennan í slegilvegg áður en samdráttur hefst. **Ventricular afterload** var á sama hátt notað um þann melda slagæðaprýsting sem dælt er á móti í *slagbili* (systole), en nú um útreiknaða spennu í slegilveggnum eftir að samdráttur hefst.

Undirritaður ráðfærði sig strax við tvo hjartalækna. Annar notaði ekki íslensk heiti, en hinn, Árni Kristinsson, sagðist nota heitið **fylliprýstingur** um preload og **mótstaða** um afterload. Undirritaður fékk strax löngun til að gera úr þessu samstæðu og lagði til við Ástu að hún notaði heitið **fylliprýstingur** um **preload** og **tæmiprýstingur** eða **mótprýstingur** um **afterload**. Um reiknuðu gildin gæti þó verið réttara að nota heitin **fyllispenna** og **tæmispenna**.

Ambulant

Ingunn Þorsteinsdóttir, læknir á meinafnafræðideild Landspítala, hringdi og var að leita að íslensku heiti til að tákna **ambulant** rannsóknir á rannsóknarbeiðnum. Undirrituðum kom þá ekkert betra í hug en **utanspítalarannsóknir**. Latneska sögnin **ambulare** merkir að ganga og „ambulant“ sjúklingur er gangandi, andstætt við það að vera rúmliggjandi. Íðorðasafn lækna þýðir lýsingarorðið **ambulant** þannig: *á fótum, fótavistar-, ferlivistar-*. Notkunin hefur þó í seinni tíð takmarkast við það sem er utan stofnunar og ekki náð til sjúklinga sem **hafa fótavist** eða **eru á ferli** innan stofnunar. Lipurt væri nú að nota heitin **ferlisjúklingar**, **ferlirannsóknir** og **ferliaðgerðir**, og að láta heitið **ferliverk** ekki verða of sértækt.